

KRONIKA, REFERATI IN KRITIKE.

Kr. etnografski muzej v Ljubljani v letu 1928.

V zadnji številki »Etnologa« opisano delo se je lani nadaljevalo; zaradi majhne dotacije je bilo novih pridobitev razmeroma malo, zato pa je napredovalo interno znanstveno delo in se je razširilo občevanje s sorodnimi institucijami tu in inozemstva.

Kar se tiče ljudske arhitekture je muzej lani mnogo storil za raziskavanje belokranjske, štajerske, dolenske, notranjske in gorenjske arhitekture. Ravnatelj dr. N. Zupanič je s preparatorjem D. Vahtarjem raziskoval lani arhitekturo ob hrvaški meji okrog Kolpe in nabral važne rezultate, tlorise in fotografije iz krajev, kjer se prepletata slovenski in hrvaški narodni življelj. Ruta je bila Metlika—Griblje—Podzemelj—Krasinec—Ozalj. Uspeh ca. 40 dobrih fotografij in več tlorisov. Asistent dr. Vurnik je dobil dovoljenje za studijsko potovanje na štajersko. V avgustu je raziskal okolico Celja in Laškega, Pragerskega, Ptujsko polje in Haloze, Ormož, Ljutomer, Veržej, Beltince, Prekmurje in Slovenske gorice. V pogledu ljudske arhitekture je bilo to ozemlje doslej docela neraziskano. Dr. Vurnik je prinesel ca. 60 fotografij in 40 tlorisov ter bogato zbirko nomenklature. Ker so tudi štajerski raziskovalci zastavili z delom, je upati, da bo delo na štajerskem lepo napredovalo. Sedaj je razdelitev tipov slovenske kmečke hiše že jasna: Severozapadni, jugozapadni in vzhodni tip so tri glavne variante, zakaj izkazalo se je, da je vzhodnoštajerski tip v bistvu soroden z belokranjskimi. — Nadalje je dr. Vurnik raziskal hiše na

poti Črnuče—Trzin—Domžale—Homec—Mengeš—Vodice—Sp. in Zg. Brnik—Cerklje—Dvorje—Velesovo, ter na Dolenjskem na progi Velike Lašče—Gorenja vas—Ribnica—Dolenja vas; žal, osrčje slovenske zemlje je tako modernizirano, da so stare lesene hiše že izredno redke.

V načrtu ima muzej za leto 1929. še nadalje raziskavanje, predvsem neobdelano slovensko ozemlje v Italiji in na Koroškem. Ker je državna dotacija za Etnogr. muzej zelo nizka, se nameravajo zaprositi podpore za raziskavanje, ki pa bo zlasti v Italiji zelo težavno. Nekaj je k spoznavanju slovenskega primorskega življa pomogel akad. slikar g. Veno Pilon, ki je muzeju prepustil 179 fotografij iz Gorisške in Primorske ter Notranjske. Kar se tiče Notranjske je dr. Vurnik raziskoval hiše na progi Ljubljana—Vrhnik—Logatec in jih več fotografiral; g. Marijan Marolt je izgotovil več tlorisov starih hiš v Stari Vrhniki, ki so vsled svojih šesterokotnih vež in poševnih vrat prava zanimivost.

Skušalo se je tudi dvigniti zanimanje za ljudsko arhitekturo. Asistent je spisal za beograjsko »Naše Selo« (ur. dr. M. Stojadinović) obširen, ilustriran članek »Slovenska kmečka hiša«, dalje je o tem tudi predaval v ljubljanski radijski oddajni postaji (12 predavanj) ter za Umetnostno zgodovinsko društvo predaval na univerzi o »Kmečki likovni umetnosti na Slovenskem«; tisto predavanje je v načrtu za Celje, Ljubljano (Prosvetna zveza), Jesenice ter Maribor.

Kar se tiče plastike, je muzej dobil od g. Jerneja Miklavčiča (Koprivnik pri Zireh) v dar po ljubeznivem posredovanju g. Lenassija Jul., les. trg. Žiri: železen svečnik z vijačasto ornamentiko iz konca XVIII. ali začetka XIX. stoletja, čelešnik in urezljano leseno stojalo za žepno uro.

Muzej je nakupil od lončarja iz Dolenje vasi pri Ribnici 2 keramična konjička, namenjena za igračo otrokom, lepa primera dolenjske keramike samosvojega stilnega značaja.

Kar se tiče kmečkega slikarstva je muzej kupil od g. Joška Trampuša iz Podjune (Koroško) 3 slike na steklo koroškega tipa.

V ostalem je asistent lani zbiral podatke o panjskih končnicah, dopisoval z gg. univ. prof. dr. Walterjem Šmidom (Graz) in dv. svetnikom dr. Mihaelom Haberlandtom (Wien), ki sta raziskovala končnice, ter ogledal vse večje zbirke končnic, da objavi studijo o njih v »Etnologu«.

Glede zbirke noš se je lani kupila tulasta peča iz Goriške z značilno ornamentiko. V načrtu muzeja je, da se izpopolnijo srbske, dalmatinske in hrvatske noše in vanje oblečejo mašnequini ter razstavijo v novi vitrini na hodniku, čim bodo gmotna sredstva za to dana. Muzej namerava omisliti pa zlasti tudi ziljske in štajerske ter primorske noše.

Zbirko vezenin urejuje in studira gdna. Brejčeva, ki se posveča vezeninski tehniki in ornamentiki. Treba bo zbirko izpopolniti s štajerskimi, koroškimi in primorskimi vzorci, nakar se bodo vezenine obdelale in publicirale.

Lani se je ekscerpirala in zbirala raztresena literatura o slovenskem etnografskem življu od XVI. stoletja do zač. XX. Sestavila se bo kar moč popolna bibliografija.

Glede ljudske glasbe se je lani zbirka inventarizirala, urejevala in dopolnjevala. V zbirki bivšega odbora za nabiranje pesmi manjka veliko pesmi, ki so se pri Glasbeni Matici, kjer so se več let nahajale, izposojale. Muzej skuša ono kar manjka izterjati. Muzej išče zbirko pesmi iz leta 1821., ki se je poslala na Dunaj. Kanonik g. dr. Kimovec je muzeju obljubil izročiti 300 prekmurskih pesmi, z g. E. Adamičem se muzej pogaja za zbirko pesmi, ki jih je nabral pok. J. Kokošar. Od g. N. Štrifota dobi muzej za nimiv članek o St. Vrazu, nabiralcu glasbenega folklorja.

Pesmi se nameravajo začeti izdati takoj, ko bodo urejena vprašanja gmotnih sredstev za tisk. Dodan jim bo obširen uvod z analizo.

Dalje je kupil muzej od ruskega emigranta g. Babnika dve oljnati sliki, ki izvirata iz zapuščine pok. slikarja I. Jebačina. Prva meri 72,5 × 88 cm, platno, olje in predstavlja sredi v krogu Zadnjo večerjo, v gornjih oglih Marijo in sv. Janeza evangelista, v spodnjih pa šopke vrtnic in nageljnov. Slika je ljudsko delo iz druge polovice XVIII. stoletja in je alpskega izvora.

Druga slika sicer ni ljudska umetnina, zakaj kljub tehničnim grobstim in stilni zaostalosti jo moramo vseeno uvrstiti v »visoko umetnost« naših krajev.

Je votivna slika Jere Jerličeve iz l. 1666., kar prča napis:

EX VOTO

GERTRVDIS IERLICHIN,

1666.

Spodaj v interieuru kleči, sklepa joč roki žena v noši prve pol. XVII. stol. (italijansko pečo, kakor jo opisuje Valvasor, tesno črno jopico širokega vratnega robu, ošpetelj je izredno širok na komolcih in gleda na francoski način izpod rokava, široko črno

krilo, bel predpasnik), poleg nje na tleh zibelka z gorenjskimi profili, v njej dete; blazinica in ovoj glave nosita črno gorenjsko nageljnovo ornamentiko, zelo značilno. Zgoraj v oblaskih levo Marija z Jezuškom, desno sv. Andrej s križem. Slika je snovno zanimiva in je bržkone domače proveniencie. Mere: 45 × 60 cm.

Nove pridobitve zaradi izredno majhne dotacije niso bile številne, zato pa je muzej lani živahno znanstveno deloval in obdeloval polje slovenske etnografije. Slejkoprej je potrebna primerna dotacija in lastna, večja, smotreno zidana zgradba, v kateri bo šele mogoče ponazoriti naš življenj dostojno.

Muzej so obiskovali lani nekateri odlični inozemci. Tako je obiskal muzej poleti univ. prof. etnologije na univerzi v Lwowu dr. Adam Fischer, ki piše obširno delo o primerjajoči slovanski etnologiji. Ogledal si je zbirko in dobil vse potrebne podatke za slovenski del. Dobil je tudi zbirko fotografij hiš, tlorisov, noš, vezenin, plastike itd. in poslal za protiuslugo muzeju svoja dela o Huculih ter lepo zbirko (45) fotografij iz huculskega narodnega življenja, ki so lepo dopolnile slovanski etnografski material v muzejskem arhivu. Znanstveni stiki s Poljsko so tako navezani, zlasti še, ker je navezano po zaslugi dr. Fischera občevanje z najodličnejšimi poljskimi muzeji in univerzami.

Poleti je obiskal muzej univ. prof. iz Prage dr. M. Murko, bivši predsednik odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi. Ogledal si je zbirko pesmi in arhiv odbora o naši ljudski glasbi, korespondenco itd. in zbral material za obširno zgodovino tega odbora, ki jo objavlja v tej številki »Etnologa«. Obljubil je tudi sodelovati pri publikaciji in jezikovni redakciji pesmi.

Muzej si je ogledala tudi gospodična Florence Wilson iz Carneggiejevega instituta v Washingtonu; vodil jo je upravnik dr. N. Zupanič.

Ko je maršal Franchet d'Esperey obiskal Ljubljano, je posvetil muzeju posebno pozornost. Zlasti so ga zanimale naše panjske končnice, in med njimi zlasti one, ki vsebujejo reminiscence na Francoze v naših krajih. Etnografski oddelek je maršalu razkazal upravnik dr. N. Zupanič.

Bavarski etnograf dr. K. Kriss (Berchtesgaden) je lani v Jugoslaviji raziskoval votivno plastiko. Ponudil je muzeju dve votivni živali (železo) iz slovenske Štajerske, za kar je s prijetenjem velikega župana in oblasti tega odbora dobil v zameno voščenege votivnega konjiča, ki ga ima muzej še v par eksemplarjih. Dr. K. Kriss je poslal muzeju tudi svoje delo o votivnih živalih v srednji Evropi v dar.

Z muzejem so navezale stike razne etnografske institucije v Kijevu, Moskvi, Leningradu, Tiflisu, dalje Field Museum of Natural History v Chicagu, g. A. Castellanos, vodja antropološkega instituta na univerzi Rosario (Argentina) itd.

Ravnatelj muzeja dr. N. Zupanič je muzej zastopal pri otvoritvi muzeja v Ptuj, kjer je imel pozdravni govor, dalje na bizantinološkem kongresu v Beogradu (14. maja), kjer je tudi imel predavanje.

»Etnolog«, letnik II., je bil poslan v zameno sorodnim znanstvenim institucijam ino- in tuzemstva in tako navezal stike z etnološkimi institucijami malone vseh evropskih narodov. Muzej je dobil v zameno celo vrsto dragocenih etnoloških publikacij.

Personalita. Muzeju se je ponudila za volonterko gdčna. M. Brejčeva, ki se bo pečala z nošami in vezeninami in se sedaj uvaja v muzejsko delo. Dr. St. Vurnik je položil dne 8. junija

drž. strokovni izpit in dosegel stalnost ter bil imenovan za kustosa I/8/2. Preparator Drago Vahtar je dosegel stalnost. Slikar M. Gaspari je vložil prošnjo za mesto restavradorja in risarja: rešila se bo z novim proračunom.

J. G. Frazer, *Der goldene Zweig* (The golden bough). Das Geheimnis von Glauben und Sitten der Völker. Abgekürzte Ausgabe. Einz. vom Verfasser berechtigte Übersetzung durch dr. phil. Helen v. Bauer. VII+1087 strani. Leipzig, C. L. Hirschfeld 1928. V celo platno vezano 24 mark.

Slovito delo »The golden bough« (Zlata veja) znanega angleškega folklorista in etnologa sira Jamesa Georgeja Frazerja je tako izšlo tudi v nemščini. Sicer ne gre za celoten prevod obširnega originala, zamišljenega z znanstvenim materialom in opombami vred za 12 zvezkov, ampak je to skrajšana, pa še vedno zadostujoča izdaja. »Zlata veja« je, kakor kaže podnaslov, široko zasnovan popis preostankov primitivne religije, kakršni se najdejo še v navadah in običajih skoro vseh narodov in v vseh časih. Naslov dela izvira od nekega staroitalskega običaja, ki se tiče Dianinega kulta ob Nemejskem jezeru. Bil je to mrk, grozen običaj. Svečenik je mogel namreč postati le tisti, ki je svojega prednika v boju ubil. Pravico do takšnega dvoboja pa je imel samo oni, ki je od določenega drevesa v svetem gaju odlomil določeno vejico. To je bila »zlata veja«. Objasnitev tega običaja je dala Frazerju povod za pregled navad in običajev vseh narodov in za ugotovitev miselnosti primitivne religije. Avtor je nabral ogromno množino materiala in reševal vse probleme primitivne religije. Tako problem Tabusa, ritualnega umora in samoumora svetih kraljev, probleme drevesnih, žitnih, riževih in koruznih

duhov, ceremonije rodovitnosti in vegetacijske praznike, božje predjedí, klanje svetih živali, dalje veliko število še danes med podeželskim ljudstvom živih magičnih običajev, misel grešnega kozla, torej prenos nesreče, praznike ognja, seziganje živali in čarovnic itd. Vse to je avtor ponazoril bravcu z množico znanstveno zanesljivih datov. Frazer nam jasno opredeli razmerje med čarovništvom in religijo, in dokazuje, da imamo pri primitivnem človeku opraviti najprej s čarovništvom, in pozneje, na višji kulturni stopnji šele, z religijo. Primitivni človek se ima še za gospodarja narave in spozna šele na višji socialni stopnji, da je zgolj orodje v roki višje moči. Vse to je Frazer obravnaval spričo običaja v svetem gaju ob Nemejskem jezeru. Naj omenim še, da se dotika tudi slovenskih in jugoslovanskih običajev, n. pr. zelenega Jurija, koroškega vojvodskega ustoličenja, gorenjskih pustnih običajev itd. — Sijajno pisani nemški predstavi angleškega dela je želeti, da bi se razširila v svet; moramo jo toplo pozdraviti. Etnološka raziskavanja religije se morajo intenzivneje gojiti kakor so se doslej. Predmet spada k splošni etnologiji in nemara je v tem okviru najvažnejša panoga. Če so se še danes v našem narodu ohranili kake stari običaji, tedaj naj bi jih izobrazenec ne obšel s tihim smehljajem. Ne smemo jih presojati kot zaostale intelektualne zablode, nego gre tu za neoficielno religijo, ki se je često vezala s cerkveno pobožnostjo. Tako so se namreč tudi številne čarovne formule iz področja ljudske medicine krščanski vesti naroda s tem izkazovale kot krščanske, ker se v njih imenuje trojedini Bog ali celo ime Jezusa Kristusa. Cerkveno pobožni ljudje tedaj rabijo takšne zagovore z zavestjo, da delajo nekaj krščanskega, ne da bi